

Mat Getoep, om het terrein hogerop te verkennen. Een half uur boven ons bivak verenigt zich het pad, dat ik heb laten kappen, met een oud pad van de bevolking. Daar langs bevinden zich hier en daar in onbruik zijnde valkuilen om herten te vangen; het is dus zaak goed uit te kijken, opdat wij zelf er niet in tuimelen. Na een paar uur geklommen te hebben komen wij aan een vervallen bivak, waar een open ruimte in het bos is gekapt en nog het geraamte van een hutje staat. Niet ver daar vandaan stort een dun waterstraaltje zich in een diep ravijn. Het is de Air Gaung Ketjil, die slechts bij hevige en langdurige regens water bevat en dan geweldig kan sproken.

Als het weer wat beter mocht worden, zou dit een geschikte plek zijn om er een tijdje te kamperen. Volgens mijn aneroïde barometer zijn wij op 1800 M. Van hier uit wordt de helling van de berg veel steiler. Wij klimmen verder omhoog en komen spoedig op een plaats waar de rug zeer smal is, met links en rechts steilwandige ravijntjes. Dwars over de rug hebben de inlanders een stevige pager gemaakt met een poort in het midden en daarvoor bevindt zich een gedekte valkuil. Blijkbaar wordt het kampje, dat wij langs kwamen, van tijd tot tijd gebruikt door inlanders, die hier herten komen vangen.

Wij klimmen nog tot een hoogte van 2000 M. om planten te zoeken. Aardorchideeën komen hier in talrijke soorten voor. Vooral een *Macodes* soort met satijnachtige bladeren van zwartachtiggroene kleur waarop de rose en gele adertjes een filigraanachtig fijne tekening vormen, staan bij honderden tussen de andere planten verscholen. Ook de bomen zijn met orchideeën beladen, zodat wij met rijke buit thuiskomen. Het resultaat van de jacht bestaat, behalve uit een aantal kleinere bosvogels, uit enige *Arboricola*'s (bospatrijzen) van een ander soort dan de vroeger geschotene; verder enige groene duiven met paarsachtig rose koppen, een soort, dat alleen op zeer grote hoogte in de bergwouden voorkomt.

(Wordt vervolgd.)

EDW. JACOBSON.

VIVIPARIE BIJ PHALAEOPSIS SCHILLERIANA RCHB. F.

In den vierden jaargang van „De Tropische Natuur” komen op blz. 40 en 56 van de hand der heeren HJ. JENSEN en P. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN een paar opstellen voor over viviparie bij *Phalaenopsis*. Ik kan daaraan nog enkele waarnemingen, *Phalaenopsis Schilleriana* betreffende, toevoegen.

Het is den Orchideeënliefhebbers te Batavia tot hun verdriet maar al te goed bekend, dat deze mooie soort daar nooit, tenzij misschien eens een enkelen keer bij vergissing, bloeit, hoewel de planten er zich zeer krachtig ontwikkelen. De bloemstengels, die geregeld voortgebracht worden, vormen aan hun uiteinde steeds jonge planten, die als men ze er niet afneemt flink doorgroeien en zich geheel gedragen als de oude plant. Laat men een exemplaar van deze soort eenigen tijd aan zichzelf over, dan gaat het al spoedig op een reusachtige *moederplant*, *Saxifraga sarmentosa* L., gelijken.

Het is ook bekend, dat *Phalaenopsis Schilleriana* te Buitenzorg, en andere wat koelere plaatsen wel bloeit.

Na mijn terugkomst van verlof in het laatst van 1915 kwam ik door een goeden vriend in het bezit van een paar mooie exemplaren dezer soort. In December van dat jaar begonnen zich bloemstengels te vertoonen, die later met hun ruim 200 bloemen een inderdaad schitterenden aanblik opleverden. Na het verwelken der bloemen verschenen er op normale wijze nieuwe bladeren.

In Augustus 1916, kwamen er weder een aantal krachtige bloemstengels voor den dag, die aanvankelijk niets bizonders vertoonden. Toen zij evenwel de lengte bereikt hadden, waarop zij zich gewoonlijk beginnen te vertakken, deden zij dit niet, doch wel vervormden zich allengs de kleine, kokervormige, vast aanliggende schutbladeren, die zich steeds van afstand tot afstand aan de bloemstengels bevinden, tot kleine, schuin afstaande blaadjes. „De bloemstengels, die in den oostmoeson gevormd worden, bloeien niet, doch brengen plantjes voort,” zei één mijner kennissen te Buitenzorg, die eenige ondervinding met het kweken van *Phalaenopsis Schilleriana* had opgedaan. Intusschen verlengden zich mijn bloemstengels steeds maar door. De blaadjes werden weer vervangen door gewone schutbladeren om echter een eind hooger weer voor meer bladvormige deelen te moeten plaats maken. Blijkbaar wist of kon de plant niet wat ze wilde. Nieuwe bladeren werden weer voortgebracht, hetgeen, evenals het ontwikkelen van bloemstengels, te Buitenzorg geregeld tweemaal per jaar plaats heeft.

De westmoeson kwam weer en daarmee verschenen nieuwe bloemstengels aan mijn planten. Zij vertakten zich en bloeiden op de gewone wijze. Echter was ook den ouden bloemstengels, die langzamerhand een buitengewone lengte bereikt hadden, als het ware nieuw leven ingeblazen. Aan den top groeiden zij krachtiger door, een enkele vertakte zich daar zelfs, en het slot was, dat zij een zeer bescheiden aantal, 5 à 10, bloemen voortbrachten, hetgeen een wel eenigszins kinderachtigen indruk maakte. Eén der stengels maakte echter een uitzondering en wel juist die, welke op de meest in het oog vallende wijze afwisselend (tot driemaal toe) normale en bladachtige schutbladeren had voortgebracht. Deze groeide nog door, toen de andere reeds lang verwelkt waren en is nu, midden Juni 1917, na een lengte van ruim 2 meter bereikt te hebben, inderdaad bezig een jonge plant aan den top te ontwikkelen.

Vanzelf doet zich nu de vraag voor hoe het komt, dat *Phalaenopsis Schilleriana* te Batavia en andere warme plaatsen met een drogen oostmoeson niet, te Buitenzorg wel bloeit, hoewel ook daar de in den oostmoeson ontwikkelde bloemstengels niet of slechts gebrekkig bloeien. Het is bekend, dat deze *Phalaenopsis* een zeer vochtige lucht verlangt, zoodat het niet onmogelijk is, dat gebrek aan de noodige vochtigheid de ontwikkeling der bloemen verhindert. Of ook het overschrijden van een zekere warmtegrens een rol speelt, is moeilijk te zeggen; Manilla, in welks omgeving de soort in het wild voorkomt, heeft een warm klimaat. Hoe de plant zich in haar vaderland gedraagt, is mij onbekend, een meedeeling dienaangaande heb ik niet onder de oogen gehad; ook in de Europeesche kassen schijnt de plant, behalve dan misschien bij uitzondering, geen misvormde bloeiwijzen voort te brengen.

De feiten, die ons op het oogenblik ter beschikking staan, zijn de volgende:

1. *Phalaenopsis Schilleriana* bloeit niet te Batavia, Singapore, enz., doch vormt aan het uiteinde der bloemstengels geregeld een lange plant.
2. Te Buitenzorg bloeien de in den westmoeson ontwikkelde bloemstengels normaal.
3. De daar ter plaatse in den oostmoeson gevormde bloeiwijzen ontwikkelen zich abnormaal, vormen aan hun top een jonge plant of bloeien na een abnormaal langen tijd en na een abnormale lengte bereikt te hebben met slechts weinig bloemen.
4. Eenige te Buitenzorg in den oostmoeson van 1916 gevormde bloeiwijzen brachten eenige malen bij afwisseling een aantal normale en bladachtige schutbladeren voort, hetgeen in verband zou kunnen staan met de afwisselende perioden van vochtigheid en droogte gedurende dien oostmoeson.

5. Enkele wat achterlijke zijtakken van een in den laatsen westmoeson gevormde bloeiwijze troffen, vòòrdat de knoppen zichtbaar waren, een droge periode. Deze zijtakken hebben niet gebloeid. Natuurlijk is het niet zeker, dat de droogte hiervan de oorzaak was; meer waarnemingen zouden noodig zijn om dit te bevestigen.

Misschien zou er wat meer licht in deze zaak ontstoken worden, als Orchideeën-liefhebbers, die in het bezit zijn van *Phalaenopsis Schilleriana*, hun bevindingen eens zouden willen meedeelen.

J. J. S.

NOG EENS „VESPA CINCTA ALS POPPENROOVER.”

Met belangstelling las ik de mededeeling van den heer DE RUITER in No. 12 van den vorigen jaargang. Zijn waarneming staat niet op zich zelf. Ook ik heb soortgelijke ervaringen opgedaan, die ik hierbij publiceer om daardoor wat nader één der gewoonten van de zoo interessante wespen vast te leggen. Wat twee gezien hebben in geheel verschillende streken, onafhankelijk van elkaar, wordt eerder aanvaard, dan wat één als een buitennissigheid kan opgemerkt hebben.

In mijn dagboek vind ik op 7 Juli '16 het volgende aangeteekend:

„Een groote wesp met gelen band midden om 't achterlijf, in midden-Java Tawon ndas genoemd, (tawon = bij of wesp, ndas = hoofd) plundert de schimmelgroene raat van een *Icariawespje*, die aangebracht is aan den onderkant van het blad van een pinangpalm.”

Doodbedaard kauwt de geweldige roover een *Icariamasker*, dat zij uit één der gesloten cellen heeft gehaald. De eigenares zit in hooge opwinding tegenover de indringster en probeert door schokkend het achterlijf omhoog te werpen en door geweldig met de vleugeltjes te waaieren haar te verschrikken. Deze trekt zich daar echter geen sikkepitje van aan, maar gaat kalm door met haar maaltijd. Als de boterham verorberd is, knaagt ze een nieuwe cel open en dan nog niet voldaan zijnde gaat ze op zoek naar meer voedsel.

De kleine wesp begint dan een andere taktiek. Onverschrokken valt ze de groote aan, maar zorgt tevens door zich direct na een aanval naar den gladden bovenkant van 't nest terug te trekken, dat zij niet gepakt wordt. Want telkens na een aanval doet de tawon ndas aanvallenderwijs een stapje naar voren en opent grimmig haar kaken.

Een tweede wespje, dat komt aanzweven, zet zich telkens op de groote wesp neer die daar weinig van schijnt te merken. Steken doet 't kleine diertje blijkbaar niet, al is het hoogst vertoornd.

Na alles op kalme wijze gëinspecteerd te hebben, verlaat de groote wesp na een poosje het *Icarianest*. Er valt weinig meer te plunderen. In één cel bevindt zich slechts een halfwassen larve, de moeite van het grijpen niet waard. Eenige halfafgewerkte cellen, aan den kant bevatten eieren, of pas uitgekomen larven.”

Na dien tijd heb ik een soortgelijke geschiedenis zich nog een paar malen zien afspelen.

Elken dag kwam de wesp de palmen, die mijn voorgalerij afschutten, onderzoeken. Ze had zich de ligging van de verschillende *Icariakolonies* goed in 't hoofd geprent. Dikwijls vloog ze er regelrecht op toe. Door haar toedoen waren de gemeenschappen, die een tijd van bloei hadden gekend, uitgeroeid of verlaten.

Aan den achterkant van mijn huis hadden de *Icaria's* haar domicilie in een bamboe van 't dak gekozen. Ook deze kolonie werd ontdekt en uitgemoord. Speurend zocht de tawon ndas bamboe voor bamboe af. Als ze niet zeker van haar zaak was, liep ze de kokers een eindje binnen.